

Robert A. Heinlein

MESIAS JE DRSNÁ MILĚNKA

Z angličtiny preložila
Lucia Halová

m a š
m a š

KNIHA PRVÁ

MÚDRA Mašinka

1. KAPITOLA

V novinách *Lunaja pravda* som sa dočítal, že mestská rada Luna City schválila v prvom čítaní návrh na preverovanie, licencovanie, inšpekciu – a zdaňovanie – predajcov občerstvenia, ktorí prevádzkujú podniky v rámci mesta. A tiež som si všimol, že sa má večer konať hromadné stretnutie „Synov revolúcie“.

Otec ma naučil dve veci: „Nepchaj nos, kam nemáš“ a „Vždycky si kry chrbát“. Politika ma nikdy nelákala. Lenže trinásteho mája dvetisícsemdesiatpäť som si bol v počítačovej miestnosti Lunárnej správy pokecať s počítačovým šéfom Mikom, zatiaľ čo ostatné mašiny potichu ševalili. Mike nebolo jeho oficiálne meno, to ja som mu dal prezývku Mycroft Holmes podľa jednej poviedky od doktora Watsona, ktorú napísal, než založil IBM. Tá postava z poviedky len sedela a dumala – a presne to robil aj Mike. Je to fakt múdra mašina, najinteligentnejší komp na svete.

Ibaže nie najrýchlejší. V Bellových labákoch v Buenos Aires dole na Terre majú desaťkrát väčší komp, ktorý zodpovie na každú otázku skoro ešte skôr, než ju položíte. Ale záleží na tom, či dostanete výsledok za niekoľko mikrosekúnd alebo milisekúnd? Hlavne, že je správny, nie?

Teda niežeby Mike vždy vyrukoval so správnou odpoveďou, nebol totiž celkom úprimný.

Keď Mika nainštalovali v Luna City, bol to proste počítač, veľmi flexibilný – model Holmes 4: hypervariabilný, logický, multievaluačný supervízor, Mark IV, mod. L. Vypočítaval dráhy pre bezpilotné nákladné lietadlá a dozeral na katapultovanie zásielok. To mu zabralo menej než jedno percentu času a Lunárna správa nikdy nepodporovala ničnerobenie. Preto

doňho zapájali ďalší hardvér – rozhodovacie sety, aby mohol veliť iným počítačom, stále ďalšie prídavné pamäte, k tomu asociačné neurónové siete, prihodili náhodné dvanásťciferné čísla a riadne mu nafúkli dočasnú pamäť. V ľudskom mozgu sa nachádza asi desať na desiatu neurónov. V treťom roku mal Mike viac než jeden a polkrát toľko neuristorov.

A zobudil sa.

Nejdem sa tu hádať, či stroj môže „naozaj“ ožiť, či môže „naozaj“ nadobudnúť vedomie. Má vírus vedomie? *Net*. A čo uštrica? Pochybujem. Mačka? Takmer určite. Človek? Nevie ako ty, *tovariš*, ale ja hej. Niekde v priebehu evolúcie od makromolekuly k ľudskému mozgu sa do procesu prikradlo vedomie. Psychológovia tvrdia, že k tomu dochádza, keď mozog dosiahne istý vysoký počet neurálnych spojov. A podľa mňa je fuk, či sú tie spoje proteínové alebo platinové.

(„A čo duša?“ Má dušu pes? A šváb?)

Nezabúdajme, že Mika navrhli – teda predtým, ako ho rozšírili –, aby hľadal riešenia na zadané otázky na základe nedostatočných údajov ako my, z toho vychádza aj jeho označenie „hypervariabilný“ a „multievaluačný“. Takže Mike začal so „slobodnou vôľou“, a ako získaval ďalšie moduly, učil sa – ale nechcete, aby som vám definoval „slobodnú vôľu“. Ak vás ukludní predstava, že Mike proste strieľa náhodné čísla a prepína obvody, nech sa páči.

Vtedy už mal Mike hlasový syntezátor, ktorý dopĺňal jeho programy na čítanie a tlač údajov a rozhodovací proces, a rozumel nielen klasickým programovacím jazykom, ale aj loglanu a angličtine, vedel prijať aj ďalšie jazyky a robiť technické preklady – a večne čítal. Ale na zadávanie príkazov je istejšie použiť loglan. Ak ste sa s ním bavili po anglicky, mohli ste dospieť k nevyspytateľným výsledkom: mnohoznačnosť ľudského jazyka mu nechávala príliš široký interpretačný rámec.

A priberal stále nové úlohy. V máji dvetisícšesťdesiatpäť riadil robotickú premávku a katapult, radil pri navigácii

a riadení lodí s posádkou, ale mal pod palcom aj celú telefonickú sústavu Luny, prenos hlasu a videa medzi Lunou a Terrou, staral sa o vzduch, vodu, teplotu, vlhkosť a kanalizáciu v Luna City, Novom Leningrade a ďalších menších obciach (nie v Lunárnom Hongkongu), robil Lunárnej správe účtovníctvo a mzdy; na tento účel si ho najímali aj mnohé podniky a banky.

Niektoré obvody sa občas nervovo zrútiť. Preťažená telefónna sústava sa správa ako vystrašené decko. Mike nevystrájal, namiesto toho si vyvinul zmysel pre humor. Taký dosť príjemný. Keby bol človek, len ťažko by klesol ešte nižšie. Jeho predstava podareného vtipu znamenala zhodiť vás ráno z postele alebo nasypať vám do skafandra prášok, po ktorom vás všetko svrbí.

Dačo také však fyzicky nedokázal, preto sa zameral na nesprávne odpovede vychádzajúce z úplne prekrútenej logiky alebo na žartíky ako vystavenie výplatnej pásky vrátnikovi z kancelárií správy v Luna City na 10 000 000 000 000 185,15 lunárnych dolárov, pričom len posledných päť číslic zodpovedalo správnej sume. Bol ako prerastené zlaté decko, ktoré by si zaslúžilo kopanec do zadku.

Toto vyviedol v prvý májový týždeň a ja som to musel hasiť. Bol som súkromný dodávateľ, nie zamestnanec správy. Veď viete – a možno nie –, že časy sa menia. Dakedy si mnohí odsúdenci odkrútili trest a potom pokračovali v rovnakej práci priamo pre správu, spokojní, že dostanú plácu. Lenže ja som sa narodil slobodný.

A to je riadny rozdiel. Môjho starého otca sem vyhostili z Johannesburgu za ozbrojené násilie a za to, že nemal pracovné povolenie. Druhého sem poslali za podvrtné aktivity po nevydarenej vojne. Stará mama z matkinej strany tvrdila, že prišla na lodi s nevestami, ale ja som videl záznamy, zapísala sa do Mierových zborov (nedobrovoľne), a to znamená presne to, čo vám napadlo: mladistvá delikventka. Vstúpila do klanového manželstva (Stonovho gangu) a delila sa

o šesť manželov s ďalšími ženami, takže totožnosť starého otca z matkinej strany je otázna. Ale tak to často chodí a ja som spokojný so starkým, ktorého mi vybrala. Druhá stará mama bola Tatárka, narodila sa v Samarkande, po Veľkej októbrovej revolúcii ju odsúdili na „prevýchovu“ a potom sa „dobrovoľne“ rozhodla odísť kolonizovať Lunu.

Môj otec tvrdil, že má ešte fajnovjšiu rodovú líniu – jeho predkyňu obesili v Saleme za čarodejníctvo a ktoréhosi prapraprasedka lámali v kolese za pirátstvo, ďalšia sa ocitla na palube prvej lode vyhnanco v Botany Bay.

Na svojich predkov som bol hrdý, a aj keď som pracoval pre správcu, nikdy by som sa nedal správou zamestnať. Možno vám to pripadá ako banalita, keďže som vlastne Mika obskaval, odkedy ho vybalili z krabice. Ale mne na tom záležalo. Hocikedy som mohol zložiť nástroje a poslať správu do hája.

Okrem toho súkromným dodávateľom platia lepšie než zamestnancom. A počítačových inžinierov je vždy nedostatok. Koľko Lunatikov môže ísť na Terru a udržať sa v dobrej kondícii dosť dlho na to, aby vyštudovali informatiku a neskončili pritom hore bradou?

Poznáam jedného. Seba. Šiel som dolu dvakrát, prvýkrát na tri mesiace, potom na štyri a študoval som. To si však vyžadovalo tvrdý výcvik, tréning v centrifúge, nosenie závaží aj v posteli – a na Zemi som si dával pozor, neponáhlal som sa, nechodil po schodoch, nerobil nič namáhavé na srdce. Ženy... na tie som radšej ani nepomyslel, v tom gravitačnom poli to ani nebolo ťažké.

Ale väčšina Lunatikov sa ani nepokúšala zo Skaly odísť – pre človeka, ktorý tu strávi viac než pár týždňov, je to fakt riskantné. Počítačoví inžinieri, ktorých poslali nainštalovať Mika, pracovali na krátkodobé zmluvy, museli prácu spraviť skôr, než ich nezvratné fyzické zmeny pripútajú na šutri štyristotisíc kilometrov od domova.

Aj napriek dvom študijným cestám nie som žiadny nadšený počítačový maník, vyššia matika mi nič nehovorí. Nie som

ani elektroinžinier, ani fyzik. Asi ani najlepší mikromechanik na Lune a rozhodne žiadny kyberpsychológ.

Lenže o tomto všetko som mal lepšie vedomosti než bežní špecialisti – ja som bol všeobecný špecialista. Mohol som zaskočiť za kuchára a vybaviť prichádzajúce objednávky alebo opraviť skafander za chodu a človeka dostať živého do pretlakovej komory. Stroje ma majú rady a ja mám dačo, čo žiadny špecialista: svoju ľavú ruku.

Aby ste chápali, od lakťa dolu ju nemám. Takže vlastným tucet špecializovaných ľavých rúk plus jednu, ktorá vyzerá a aj na dotyk pôsobí ako ľudská. So správnou ľavou rukou (číslo tri) a okuliarmi s lupou môžem robiť ultramikrominiatúrne opravy, pri ktorých ušetrím celý proces vyberania súčastok zo stroja a posielania na Terru, aby ich opravili, na ruke číslo tri mám totiž mikronástroje také jemné, aké používajú neurochirurgovia.

Preto ma zavolali, aby som zistil, prečo chcel Mike rozdávať desať miliónov miliárd lunárnych dolárov, a aby som to napravil, skôr než niekomu vyplatí ďalšie státisíce.

Vzal som to za hodinovú plácu plus bonus, ale nešiel som sa rovno vráť v obvodoch, kde by chyba logicky mala byť. Hneď ako som vošiel a zamkol za sebou, zložil som nástroje a sadol som si. „Ahoj, Mike.“

Zažmurkal na mňa svetielkami. „Ahoj, Man.“

„Tak čo mi povieš? Pekne od začiatku.“

Zaváhal. Ja viem – stroje neváhajú. Lenže nesmieme zabúdať, že Mika navrhli tak, aby pracoval s neúplnými údajmi. Nedávno sám seba preprogramoval a naučil sa klásť dôraz na slová: jeho zaváhanie malo dramatický efekt. Možno sa počas odmlky prehŕňal v náhodných číslach a zisťoval, nakoľko sa zhodujú s jeho spomienkami.

„Na počiatku,“ spustil Mike, „Boh stvoril nebo a zem. Zem bola pústa a prázdna, tma bola nad prahlbinou a...“

„Dost!“ zarazil som ho. „Zrušiť. Vráť sa do bodu nula.“ Mal som vedieť, že tá druhá veta je blbosť. Ešte mi mohol

prečítať celú *Encyclopaedia Britannica*. Pospiatky. A pokračovať s každou jednou knihou na Lune. Kedysi vedel čítať iba mikrofilm, ale koncom sedemdesiateho štvrtého dostal novú snímacu kameru s prísavným držiakom, s ktorou si poradil aj s papierom, a odvtedy číta všetko.

„Chcel si to pekne od začiatku.“ Postupne zablikali binárnymi svetielkami – zasmial sa. Vedel by sa zasmiať aj hlasovým syntezátorom, ale to je dosť príšerný zvuk a necháva ho na naozaj smiešne príležitosti, napríklad vesmírnu katastrofu.

„Mal som radšej povedať: Čo máš nové? Ale nieže začneš čítať dnešné noviny, myslel som to ako priateľský pozdrav a chcel som ťa vyzvať, aby si mi povedal niečo, čo by ma mohlo zaujímať. Inak anuluj program.“

Mike nad tým uvažoval. Predstavoval čudesné spojenie neskúseného decka a múdrego starca. Nemal inštinkty (nemyslím, že by nejaké mohol mať), vrodené vlastnosti, ľudskú výchovu ani skúsenosti v ľudskom zmysle – zato mal uložených viac údajov než celá čata géniov.

„Vtipy?“ opýtal sa.

„No daj.“

„Čo majú spoločné laserový lúč a zlatá rybka?“

Mike poznal lasery, ale kde by sa dostal k zlatej rybke? Aha, určite ich videl na fotkách, a keby som prišiel o rozum a opýtal sa ho na to, vychrľil by na mňa záplavu slov. „Vzdávam sa.“

Svetielka mu zablikali. „Nevedia písať.“

Zafučal som. „Sám si za to môžem. Ale laserový lúč by si asi mohol upraviť tak, aby zapískal.“

„Áno,“ súhlasil. „V reakcii na správny program. Takže to nie je vtipné?“

„To som nepovedal. Nie je na zahodenie. Kde si ho počul?“

„Vymyslel som ho,“ objasnil dajako placho.

„Vážne?“

„Áno. Zobral som všetky hádanky, čo mám, tritisíc dve-

stosedem, a analyzoval som ich. Výsledok som použil na náhodnú syntézu a toto mi vyšlo. Naozaj je vtipná?“

„No... asi tak ako každá hádanka. Ale počul som už horšie.“

„Preberme spolu povahu humoru.“

„Dobre. Rozoberme tvoj ďalší vtip. Mike, prečo si zadal finančnému oddeleniu správy, aby vyplatili zamestnancovi sedemnásť úrovne desať miliónov miliárd lunárnych dolárov?“

„To som neurobil.“

„Prestaň, videl som ten šek. Nechci mi tvrdiť, že haprovala tlačiareň, urobil si to naschvál.“

„Bolo to desať na šestnástu plus stoosemdesiatpäť celých pätnásť lunárnych dolárov,“ odpovedal zdvorilo. „Nie toľko, čo si vravel ty.“

„Aha... dobre, takže desať miliónov miliárd plus toľko, čo mal dostať. Prečo?“

„Nie je to vtipné?“

„Čože? Ale hej, hrozne vtipné! Postavili pohlavárov do pozoru až po správcu a námestníka. Ale ten metlový operátor Sergej Trujillo má za ušami: vedel, že si ten šek nemôže dať preplatiť, tak ho predal zberateľovi. A hore teraz nevedia, či ho od neho odkúpiť alebo sa spoľahnúť, že je neplatný. Mike, dochádza ti vôbec, že keby sa Trujillovi podarilo dať si ho preplatiť, mohol by kúpiť nielen celú Lunárnu správu, ale celý svet, Lunu, Terru a ešte by mu zostalo na obed? Či je to vtipné? Brutálne. Gratulujem!“

Ten panikár rozblikal svetielka ako žiarovky na kolotočoch. Počkal som, kým sa dorehoce. „A už plánuješ vydávať ďalšie žartovné šeky, že? Neopováž sa!“

„Nemám?“

„Absolútne nie. Mike, chcel si prebrať povahu humoru. Existujú dva typy vtipov. Prvý je zábavný vždy. Druhý iba raz. Keď ho zopakuješ, vyznie blbo. Tento žart patrí k prvému typu. Sprav ho raz a ľudia sa zasmiejú. Zrecykluj ho a budú si ťukať na čelo.“